

דברי תורה וחינוך

את סילת פלבוץ

אמור | הרב יגאל אריאל

יו"ר עמותת רוח הגול

בס"ד

אותו ואת בנו

ישור או שיה אתו ואת בנו לא תשקטו ביום אחד (ויקרא כ"ב כח). "האומר על קן צפור יגיעו רחמיך (משתקין אותו)... מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואינו אלא גזרות. ההוא דנחית קמיה דרבה ואמר: אתה חסת על 'קן צפור' אתה חוס ורחם עלינו, אתה חסת על 'אותו' ואת בנו' אתה חוס ורחם עלינו. משתקין אותו" (משנה, ברכות ל"ג ב, מגילה ל"ה, ראה שינויי הנוסח ודקדוקי סופרים. מי שמזכיר גם 'קן צפור' וגם 'אותו ואת בנו' איננו מטיל קנאה במעשה בראשית).

האיש מתרגש ממצווה בתורה, מתלהב מהופעת רחמי שמים על כל הבריות. הוא מופת של חיות דתית וכוונה בתפילה. כמו ברסלבר טוב הוא אפילו הופך את התורה לתפילה, ומבקש לכלול גם את עצמו בתוכם. הוא כל כך צודק, שפע האור והחסד עוטף את כל הבריות: פותח את ידך ומשביע לְקַל חַי רצון (תהילים קמ"ה טז). צדקתך כְּהַרְבֵּי אֵל מְשַׁפְּטִיךָ תְּהוּם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה' (ל"ו ז). צריך היה לחקות אותו.

באה המשנה ופוסלת זאת. היא דורשת מן המתפלל דייקנות פילוסופית. רגש החמלה הוא מידה אנושית, שאין לתאר בה את הקב"ה שהוא נצחי ועילאי. בדורנו השתמש ישעיהו לייבוביץ' הרבה במשנה זו לשלול את הדתיות השטחית, הפרימיטיבית, המצפה שתפילתה תיענה מן השמים, יתנו לה את צרכיה ויפתרו את כל בעיות החולין שלה. הוא היה גוער בטון החרף שלו ואומר: "אתה עובד את הקב"ה, או שאתה עובד את עצמך?" אלא שתפילה שכלתנית מדי היא תפילה קרה, "כגוף בלי נשמה". היא אולי חפה מטעות ומבטאת את עבודת האדם, אך היא חסרה עומק ורגש נפשי. לביטוי עבודתו לקב"ה היו חכמים יכולים להפריז ולתקן 'להתפלל' את 'ספר הטלפון', זה היה גילוי מופלא של מחויבות והתבטלות. ואכן אנו שמקפידים להתפלל שלוש פעמים ביום, פעמים רבות אומרים אותה כמו 'ספר הטלפון', בחינת עבודת ויציאת ידי חובה בלבד ללא כוונה ומעורבות נפשית.

אלא שזה צד אחד של חיי האמונה, פרקי תהילים מלאים בתיאורי המאמין המחפש את קרבת ה' ומשליך עליו את ייבו ואת כל בקשותיו. "רחמנא ליבא בעי", והתפילה לא נמסרה לפילוסופים, אלא לכל בני האדם. אין זו סתירה. אנחנו צריכים לדייק ככל האפשר את תפיסתנו הדתית באופן פילוסופי, ולדעת שהקב"ה "לא עובד אצלנו". אבל כשאדם לא בא עם רשימת בקשות, אלא מוסר עצמו לבוראו ותולה בו את ייבו, הרי זה הביטוי המופלא ביותר של עבודתו. אנחנו מצויים לאחוז בשני קטבי האמונה הללו, לא לשטח את תפיסתנו האמונית ומאידיך לא לכבות את אש האהבה היוקדת.

וכבר ביאר הרמב"ן, שלא שללה המשנה אלא את ייחוס הרחמים לקב"ה, אבל לנו כבני אדם הטעם הזה נוגע עמוק, ואנחנו מצויים להטמיע בקרבנו על ידי המצווה את הרחמנות על כל הבריות:

"מה שאמרנו, לומר שלא חס האל על קן צפור ולא הגיעו רחמיו על אותו ואת בנו, שאין רחמיו מגיעין בבעלי הנפש הבהמית למנוע אותנו מלעשות בהם צרכנו, שאם כן היה אוסר השחיטה. אבל טעם המניעה ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר. כי האכזריות תתפשט בנפש האדם, כידוע בטבחים שוחטי השורים הגדולים והחמורים שהם אנשי דמים זובחי אדם אכזרים מאד. ומפני זה אמרו (קידושין פ"ב) טוב שבטבחים שותפו של עמלק. והנה המצות האלה בבהמה ובעוף אינן רחמנות עליהם, אלא גזירות בנו להדריכנו וללמד אותנו המדות הטובות" (רמב"ן דברים כ"ב ו).

ומו"ר הרצי"ה כיוון אף הוא לכך שהתפילה צריכה להיות מדוייקת ומכוונת, ואין להכניס את הרחמים כמטבע של תפילה, אבל בהבנת תוכן המצווה יש לרחמים מקום:

"באמת אין המשנה פוסלת כלל בהחלט את נתינת הטעם הזו למצוה, אלא פוסלת היא את הכנסתה לתוך מטבע התפלה; כי הטעם הזה כשהוא לעצמו בודאי נתן להאמר בתור הסברה אפשרית למצות ד', – אבל בתפלה אין מקום לסברות ודעות מסופקות ובלתי מוחלטות אלא לדאיות המוחלטת והמיוחדת" (הקדמת עולת ראייה).

אלא שמסתבר שהאומר "על קן צפור יגיעו רחמיך", הכניס זאת כחלק מברכת 'שמע קולנו חוס ורחם עלינו' (ולכן הוזכר מיד גם האומר 'מודים מודים' בברכה שאחריה). ובנוסח 'מטבע של תפילת עמידה', יש להקפיד ולהיזהר (שגם הני תלת, אלמלא אמרם משה לא היינו אומרים). אבל בחלקי התפילה האחרים איננו נמנעים מלתאר את רחמי ה' בכל דרך אפשרית וכן שאר תארים (ודווקא כיוון שאין זה איסור מוחלט, יש פה 'חידודי' של רבה לאביי).

ואכן מרן הרב הדגיש, שהתפילה עניינה רגשי ולא שכלי, והיא אינה צריכה לדייקנות פילוסופית אלא לפיתח הרגש, ועל כן אין פגם בציור בלתי מזוכך אם הוא מלהיב את הרגש:

"אין לתפילה ענין עם משפט האמת מצד עצמה, כ"א כפי אותו הכח שירגיש יותר הרגש האנושי את הרושם של האמתיות שהן כבר צפויות וגלויות בשכל איך יתפעל מהן ברגש נפשי. ולפעמים דוקא הציור הבלתי מזוכך כל כך ילהיב את הרגש מפני שהוא יליד החומר, ע"כ הותרו בתפילה תארים לשם ית' לפי הכרת רושם הרגש" (עין אי"ה שבת אות ו).